

УДК 343.53

I. Khar

THE SUBJECT OF CRIMES AGAINST TRAFFIC SAFETY AND SAFE TRANSPORT OPERATION

I.O. Khar

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Постановка проблеми. Питання, що стосується суб'єкта злочину, передбаченого розділом XI Особливої частини КК України, важливі як для теорії кримінального права, так і для правозастосовної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми суб'єкта злочину проти безпеки руху та експлуатації транспорту присвятили свої праці такі вчені, як: О.А. Чуваков, В.А. Мисливий, В.О. Навроцький, В.А. Звіряка, В.І. Касинюк, С.В. Гізімчук, В.В. Ємельяненко, О.В. Микитчик, В.І. Антипов, П.С. Матишевський та ін. Проте ця проблема, зважаючи на свою дискусійність, потребує комплексного дослідження.

Метою статті є дослідження суб'єкта злочину проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Основні результати дослідження. Проблема суб'єкта злочину загалом, а також суб'єкта злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту, має певний теоретичний і практичний багаж у науці кримінального права [1, с. 137–147; 2, с. 18–20; 3, с. 58; 4, с. 20; 5, с. 3–4; 6, с. 1–260; 7, с. 130; 8, с. 1–318; 9, с. 1–36; 10, с. 1–304; 11, с. 82–86; 12, с. 130–141; 13, с. 1–140]. Питання про суб'єкт злочину протягом багатьох років було дискусійним в теорії кримінального права. Зазначимо, що і на сьогодні в ряді моментів, які характеризують цей елемент складу злочину, немає єдності поглядів серед теоретиків. Суб'єктом злочину кримінальне право визнає фізичну осудну особу (людину), яка досягла до моменту вчинення певного злочину віку, з якого особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і здатна понести за нього кримінальну відповідальність [14, с. 348; 15, с. 74]. Існує й таке визначення суб'єкта злочину: «...це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може настати кримінальна відповідальність» [16, с. 86; 12, с. 130].

Нам більше імпонує визначення суб'єкта злочину, запропоноване В.Я. Тацієм то В.К. Матвійчуком, оскільки з нього чіткіше визначається вік кримінальної відповідальності.

Історичний аналіз законодавчого підходу до розуміння цього елемента складу злочину дає підстави стверджувати, що вітчизняний кримінальний закон завжди визнавав суб'єктом злочину виключно людину, зокрема до 1 вересня 2014 року, коли вже і юридичну особу можна притягнути до кримінальної відповідальності за деякі кримінальні правопорушення [17, с. 4]. Необхідно зазначити, що вперше в КК України 2001 р. у ч. 1 ст. 18 дається законодавче визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього Кодексу, може настати кримінальна відповідальність» [18], також у ч. 2 ст. 18 КК України сформульоване визначення спеціального суб'єкта: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізично осудна особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [18]. Відсутність будь-якої ознаки загального, а для спеціального – ознак спеціального суб'єкта злочину виключає склад конкретного злочинного діяння й застосування до особи покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів, передбачених розділом XI КК України. Така значущість суб'єкта злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту потребує значної уваги до його дослідження.

Суб'єкт злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту в юридичній літературі визначається по-різному: 1) В.А. Звіряка заявляє, що «суб'єктом транспортних злочинів є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. А за пошкодження шляхів сполучення та транспортних засобів (ст. 277 КК) і деяких інших, указаних у ч. 2 ст. 22 КК, відповідальність настає з 14-річного віку. Деякі злочини може вчиняти тільки спеціальний суб'єкт, наприклад, особа, яка керує транспортним засобом» (ст. 286 КК) [19, с. 452]; 2) В.О. Навроцький стверджує, що «суб'єкт більшості злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту – загальний. Відповідальність за такі посягання настає з 16-річного віку. З 14-річного віку може настати відповідальність за злочини, передбачені ст. 277 (пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів), ст. 278 (угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна), частинами 2 та 3 ст. 289 (кваліфікуючий та особливо кваліфікуючий склад незаконного заволодіння транспортним засобом). Деякі злочини, передбачені розділом XI Особливої частини КК, може вчиняти лише спеціальний суб'єкт, зокрема працівник транспорту чи окремі категорії таких працівників (статті 276, 284–285, 287–288), або навпаки – особи, які не є працівниками транспорту (ст. 281), особа, яка керує транспортним засобом (ст. 286)» [20, с. 397–398]; 3) В.І. Касинюк наполягає на тому, що «суб'єктом транспортних злочинів є особа, яка досягла 16-річного віку. Лише за пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277 КК), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна), (ст. 278), а також незаконне заволодіння транспортним засобом при кваліфікуючих обставинах (частинами 2 та 3 ст. 289) відповідальність настає з 14-річного віку. Деякі транспортні злочини, наприклад, порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту, може здійснювати лише працівник транспорту, тобто спеціальний суб'єкт (ст. 276 КК)» [21, с. 342]; 4) Ю.А. Кармазін переконаний, що суб'єкт

злочинів, що розглядається у більшості випадків спеціальний – особа, що управляє транспортним засобом, а також інші особи, які професійно зобов'язані дотримуватися правил безпеки руху і експлуатації транспорту, в тому числі забезпечувати його безпечну експлуатацію (кримінальна відповідальність за транспортні злочини настає з 16-річного віку. За діяння, передбачені статтями 277, 278, ч. 2 та 3 ст. 289 КК, – з 14-річного віку) [22, с. 449].

Аналіз існуючих точок зору стосовно суб'єкта злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту дає змогу виокремити на цьому етапі дослідження позитивні положення: 1) це фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; 2) з 14-річного віку може настати відповідальність за злочини, передбачені ст. 277 (пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів), ст. 278 (угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна), частинами 2 та 3 ст. 289 (кваліфікуючий та особливо кваліфікуючий склад незаконного заволодіння транспортним засобом); 3) це спеціальний суб'єкт, зокрема, працівник транспорту чи окремі категорії таких працівників (статті 276, 284–285, 287–288); 4) це особи, які не є працівниками транспорту (ст. 281); 5) особа, яка керує транспортним засобом (ст. 286).

Проте слід зазначити, що повна картина суб'єкта злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту можлива при з'ясуванні суб'єктів по кожному конкретному складу злочину, що містяться в розділах Особливої частини КК України. Скористуємося таким підходом.

Суб'єкт злочину порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ст. 276). Стосовно суб'єкта злочинів, передбаченого ст. 276 КК України, існують такі судження: 1) О.В. Микитчик заявляє, що «суб'єкт цього злочину – спеціальний: осудна особа, що досягла 16-річного віку і є працівником залізничного, водного або повітряного транспорту (черговий по станції, машиніст, помічник машиніста, складач потягів, оглядач вагонів, оператор, капітан, помічник капітана, штурман, командир повітряного судна, пілот, радист, механік, диспетчер та інші особи діяльність яких безпосередньо пов'язана з експлуатацією та ремонтом зазначеного транспорту)» [23, с. 630]; 2) В.О. Навроцький запевняє що «суб'єкт цього злочину є спеціальний: це осудна особа, яка досягла 18-річного віку і є працівником залізничного, водного або повітряного транспорту (згідно з чинними правилами руху й експлуатації залізничного, водного, повітряного транспорту та ремонту його об'єктів до відповідних видів робіт допускаються лише особи, які досягли 18-річного віку. Остання ознака означає, що така особа: а) перебуває у трудових відносинах з відповідним транспортним підприємством; б) дії вчинено у зв'язку з виконанням трудових обов'язків по забезпеченню руху чи експлуатації або проведенням ремонту транспорту. Особа, яка не наділена вказаними ознаками суб'єкта злочину, за дії, внаслідок яких сталася транспортна аварія, чи катастрофа і, відповідно, настали вказані в ст. 276 наслідки, підлягає відповідальності за статтями КК про злочини «проти життя та здоров'я особи, проти власності» [24, с. 835]; 3) В.І. Касенюк переконаний, що «суб'єктом цього злочину може бути лише працівник залізничного, водного або повітряного транспорту, трудова діяльність якого пов'язана з рухом,

експлуатацією транспортних засобів або їх ремонтом. У судовій практиці інколи виникає питання, як кваліфікувати дії робітника, слюсаря, який виконував ремонт механізмів, обладнання засобів сигналізації або зв'язку на заводі, у майстерні, які не підпорядковані залізничному, водному чи повітряному транспорту. Деякі криміналісти вважають, що в цих випадках відсутні ознаки цього злочину. Думається, що при ремонті засобів транспорту за ст. 276 КК має відповідати робітник незалежно від того є він працівником транспорту чи ні» [25, с. 540]; 4) П.С. Матишевський визначав, що «суб'єктом цього злочину може бути тільки працівник залізничного, водного чи повітряного транспорту (машиніст, помічник машиніста, складач потягів, черговий по станції, капітан, помічник капітана, штурман, шкіпер, командир повітряного судна, пілот, радист, механік, диспетчер та інші особи діяльність яких безпосередньо пов'язана з експлуатацією та ремонтом цих видів транспорту). Це також можуть бути працівники відомчих залізниць, метрополітену, особи, які працюють на риболовецьких науково-дослідних та інших суднах. Суб'єкт злочину наділений сукупністю двох ознак: а) перебування на службі чи роботі на відповідному виді транспорту; б) пов'язаність його діяльності з виконанням обов'язків по безпеці руху, експлуатації чи ремонту транспортних засобів, колій, засобів сигналізації чи зв'язку. За загальним правилом відповідальність за ст. 276 передбачається з 16-річного віку, але фактично на ці посади на транспорті допускаються особи не молодше 10 років» [26, с. 626]; 5) автор Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України за ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка зазначають, що «Дії службових осіб зазначених видів транспорту, які не порушили правил безпеки руху або експлуатації транспорту але давали (не давали) розпорядження, накази, вказівки щодо діяльності, внаслідок якої такі порушення були порушені іншими працівниками транспорту, за наявності інших ознак можуть нести відповідальність за службову недбалість за ст. 367 КК. Особи, які порушили правила безпеки руху або експлуатації автомобільного транспорту, несуть відповідальність за статтями 286, 287, а військовослужбовці – за ст. 415 (порушення правил водіння або експлуатації машин), ст. 416 (порушення правил польотів або підготовки до них), ст. 417 (порушення правил кораблеводіння)» [27, с. 505–506].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 276 КК України, надає можливість виокремити з них такі позитивні положення: 1) це спеціальний суб'єкт злочину; 2) це фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 18 років; 3) це працівник залізничного, водного або повітряного транспорту, трудова діяльність якого пов'язана з рухом, експлуатацією транспортних засобів або їх ремонтом, ремонтом колій, засобів сигналізації чи зв'язку (черговий по станції, машиніст, помічник машиніста, складач потягів, оглядач вагонів, оператор, капітан, помічник капітана, штурман, шкіпер, командир повітряного судна, пілот, радист, механік, диспетчер, працівник відомчих залізниць, метрополітену, особи, які працюють на риболовецьких науково-дослідних та інших суднах).

На підставі існуючих точок зору, їх аналізу можна запропонувати визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 276 КК України: «Суб'єктом злочи-

ну, передбаченого ст. 276 КК, є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 18 років, працівник залізничного, водного або повітряного транспорту, трудова діяльність якого пов'язана з рухом, експлуатацією транспортних засобів або їх ремонтом, ремонтом колій, засобів сигналізації чи зв'язку (черговий по станції, машиніст, помічник машиніста, складач потягів, оглядач вагонів, оператор, капітан, помічник капітана, штурман, шкіпер, командир повітряного судна, пілот, радист, механік, диспетчер, працівник відомчих залізниць, метрополітену, особи, які працюють на риболовецьких науково-дослідних та інших судах)».

Суб'єкт злочину здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин (ст. 276-1 КК). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі погляди: 1) О.В. Микитчик заявляє, що суб'єкт цього злочину – спеціальний: член екіпажу повітряного судна – особа авіаційного персоналу, який в установленому порядку доручено виконання певних обов'язків на борту повітряного судна протягом виконання політного завдання (п. 2.1.41 Правила видачі свідоцтв авіаційного персоналу в Україні, затверджених наказом Міністерства від 7 грудня 1998 року № 486); диспетчер управління повітряним рухом (диспетчер повітряного руху) – особа, яка здійснює диспетчерське обслуговування повітряного руху та має свідоцтво диспетчера служби руху з чинними рейтингами відповідно до наданих прав (п. 2.1.45 тих самих Правил) [23, с. 631]; 2) В.І. Касенюк наполягає на тому, що суб'єктом цього злочину може бути член екіпажу повітряного судна або диспетчер управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) [25, с. 541]; 3) В.О. Навроцький упевнений, що «суб'єкт цього злочину – спеціальний. Окрім загальних ознак суб'єкта, він повинен бути наділений ще й додатковими ознаками, які характеризують, по-перше, належність до учасників повітряного руху, які забезпечують польоти у зв'язку із зайняттям певної посади та виконанням відповідних функцій, по-друге, особливий фізіологічний стан. До учасників повітряного руху, які забезпечують польоти, відносяться дві категорії осіб: а) члени екіпажу повітряних суден; б) диспетчери управління повітряним рухом (диспетчером служби руху). До членів екіпажу повітряних суден відносяться всі особи, які перебувають на борту повітряного судна у зв'язку з виконанням таких професійних функцій з управління літаком, гвинтокрилом, дирижаблем (пілот, штурман, бортінженери) чи обслуговування пасажирів (стюарди, офіціанти), а також додаткові спеціалісти, що забезпечують виконання технічних процесів перевезення та виконання видів польотів або авіаційних робіт. До вказаних осіб прирівнюються працівники авіапідприємств та інспекційних органів, які здійснюють контроль за діяльністю екіпажу, оцінюють рівень його підготовки і вправі давати вказівки щодо професійної діяльності – державні інспектори та особи, уповноважені на проведення перевірок, шеф-пілот, інструктори, керівники стажування.

Диспетчер управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) – особа, яка здійснює диспетчерське обслуговування повітряного руху та має свідоцтво диспетчера служби руху з чинними рейтингами відповідно до наданих прав. Диспетчери можуть бути: аеродромні, підходу, посадочного радіолокатора, району повітряного руху, місцевих повітряних ліній. До вказаного виду суб'єкта злочину, передбаченого ст. 276-1 КК, відносяться також: керівники диспетчерських служб, які здійснюють контроль за роботою підлеглих диспетчерів, вправі відсторонити їх від виконання конкретних операцій та прийняття відповідних функцій на себе чи доручити їх виконання іншим диспетчерам, зокрема, диспетчери-інструктори; старші диспетчери; керівники польотів; керівники диспетчерських пунктів; керівництво, диспетчерський та інспекторський склад уповноважених державних підприємств та організацій України.

Особливий фізіологічний і психологічний стан, у зв'язку з перебуванням в якому особа визнається такою, що підлягає кримінальній відповідальності: характеризується: а) станом алкогольного сп'яніння або б) перебування під впливом наркотичних чи психотропних речовин. Кримінальна відповідальність за здійснення професійної діяльності учасниками повітряного руху в указаному стані настає при будь-якому ступені та виді алкогольного, наркотичного чи психотропного сп'яніння і незалежно від того, чи особа сама привела себе до відповідного стану, чи приведена до нього поза своєю волею (наприклад, сп'яніла внаслідок того, що інша особа підмінила напій, ввела психотропні речовини примусово). Однак відповідальність виключається, якщо особа, яка поза своєю волею сп'яніла під час перебування на борту судна, що знаходиться в польоті, не може припинити виконання своїх функцій та передати їх іншим членам екіпажу, адже вона діє у стані крайньої необхідності» [24, с. 837–838; 28]; 4) В.А. Звіряка стверджує, що суб'єктом цього злочину може бути тільки член екіпажу повітряного судна або диспетчер керування повітряним рухом, тобто диспетчер служби руху. Обов'язковою ознакою цього суб'єкта злочину є встановлення його особливого стану – алкогольного сп'яніння або впливу наркотичних або психотропних речовин [19, с. 436]. У той же час п. 1 ч. 3 ст. 58 та ч. 4 ст. 58 Повітряного кодексу України передбачає, що члену екіпажу забороняється виконувати свої обов'язки на повітряному судні, якщо він перебуває під дією будь-якого препарату, що впливає на працездатність і може загрожувати безпеці польоту повітряного судна, або вживає алкоголь менше ніж за вісім годин до зазначеного часу виконання своїх службових обов'язків у польоті або оголошення готовності заступати на льотне чергування з рівнем алкоголю в крові, що перевищує 0,2 проміле та вживати алкоголь під час польоту чи перебування в режимі очікування [29]. Згідно з п. 1 ст. 57 Повітряного кодексу України, екіпаж повітряного судна складається з осіб льотного складу, до якого належать особи льотного екіпажу та екіпажу пасажирського і вантажного салону, які під час польоту постійно виконують такі функції: виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна; обслуговування устаткування, механізмів і приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання польотного завдання;

забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування [29].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 276-1 КК України та чинного законодавства, дає змогу виокремити з них такі позитивні положення: 1) суб'єкт цього злочину – спеціальний; 2) це член екіпажу повітряного судна, до якого належать: а) особи льотно-го складу: особи льотно-го екіпажу; екіпажу пасажирського і вантажного салону (які під час польоту постійно виконують такі функції: виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна, обслуговування устаткування; механізмів і приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання польотного завдання; забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування); 3) це член екіпажу повітряного судна, тобто особа авіаційного персоналу, якій в установленому порядку доручено виконання певних обов'язків на борту повітряного судна протягом виконання польотного завдання (п. 2.1.41 Правила видачі свідоцтв [29]); 4) це диспетчери управління повітряним рухом (диспетчер повітряного руху); 5) це особливий фізіологічний стан – додаткова ознака суб'єкта.

На підставі викладеного вище можна запропонувати визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 276-1 КК України: «Суб'єктом злочину здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин є фізична осудна особа, яка до моменту вчинення злочину досягла віку кримінальної відповідальності – спеціальний суб'єкт: учасники повітряного руху, які забезпечують польоти, тобто це дві категорії осіб: 1) член екіпажу повітряного судна (особа авіаційного персоналу, якій в установленому порядку доручено виконання певних обов'язків на борту повітряного судна протягом виконання польотного завдання) до якого належать: а) особи льотно-го екіпажу; екіпажу пасажирського і вантажного салону (які під час польоту постійно виконують такі функції: виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна; обслуговування устаткування, механізмів і приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання польотного завдання; забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування); 2) диспетчери управління повітряним рухом (диспетчер повітряного руху), тобто це особи, які здійснюють диспетчерське обслуговування повітряного руху та мають свідоцтво диспетчера служби руху з чинними рейтингами відповідно до наданих прав. Невід'ємною ознакою цього злочину є особливий фізіологічний стан такої особи (знаходження у стані алкогольного сп'яніння або які перебувають під впливом наркотичних чи психотропних речовин)».

Суб'єкт злочину пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 277 КК України, вбачається єдність поглядів. Вважається, що таким є фізична осудна

особа, що досягла 14-річного віку [23, с. 632; 19, с. 457; 24, с. 840; 21, с. 348]. Це визначення суб'єкта потребує певних уточнень, зокрема стосовно того, що таким суб'єктом може бути: громадянин України, особа без громадянства чи громадянин іноземної держави; особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 277 КК України: «Суб'єктом злочину пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення виповнилося 14 років».

Суб'єкт злочину угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 278 КК України, існують такі судження: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку [23, с. 632; 21, с. 349; 31, с. 628]; 2) суб'єктом цього злочину є осудна особа, яка досягла 14-річного віку (таким суб'єктом можуть виступати і особи з числа членів екіпажу транспортного засобу, якщо вони не виконують обов'язкові розпорядження владника чи уповноваженого ним органу або органів управління рухом) [24, с. 841]; 3) суб'єкт злочину – особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років (це можуть бути як працівники вказаних видів транспорту, так і сторонні особи) [22, с. 460]; 4) суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла до моменту вчинення злочину 14-річного віку (за відповідною частиною ст. 278 КК слід кваліфікувати угон або захоплення транспортного засобу, яка є працівником цього виду транспорту та керує ним, і додаткової кваліфікації за ст. 276 КК цей злочин не потребує [19, с. 458]; 5) суб'єкт злочину – особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (це можуть бути як працівники вказаних видів транспорту, так і сторонні особи) [33, с. 579].

Аналіз задекларованих точок зору та чинного законодавчого дає змогу виділити такі положення: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років; 2) це може бути як працівник вказаних видів транспорту, так і сторонні особи; 3) це може бути особа з числа членів екіпажу транспортного засобу, якщо він не виконує обов'язкові розпорядження власника чи уповноваженого ним органу або органів управління рухом.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років (це може бути як працівник транспортного засобу, тобто особа з числа членів екіпажу транспортного засобу, якщо він не виконує обов'язкового розпорядження власника чи уповноваженого ним органу або органів управління рухом, так і стороння особа)».

Суб'єкт злочину блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортних підприємств (ст. 279 КК України). Стосовно суб'єкта

цього злочину існують такі погляди: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [23, с. 535; 19, с. 459]; 2) суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку (злочин можуть вчиняти і працівники транспорту, які обслуговують транспортні комунікації) [21, с. 350]; 3) суб'єкт злочину – загальний.

Аналіз існуючих точок зору та чинного законодавства надає можливість виокремити з них позитивні рішення: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа; 2) така особа досягла 16-річного віку; 3) це можуть бути і працівники транспорту, які обслуговують транспортні комунікації. Проте необхідно внести певні уточнення, а саме: що така особа досягла 16-річного віку до моменту вчинення цього злочину; що такими особами можуть бути водії транспортних засобів, причому не тільки ті, що обслуговують транспортні комунікації.

На підставі викладеного вище й аналізу чинного законодавства можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 279 КК України: «Суб'єктом злочину блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортних підприємств є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (це можуть бути будь-які фізичні особи, в тому числі водії транспортних засобів, які обслуговують транспортні комунікації, а також водії інших транспортних засобів тощо)».

Суб'єкт злочину примушення працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків (ст. 280 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 280 КК України, висловлюються такі думки: 1) це фізична осудна особа, що досягла 16-річного віку [23, с. 636; 31, с. 632; 32, с. 583; 22, с. 463; 19, с. 461]; 2) суб'єкт злочину загальний [24, с. 844]; 3) це особа, яка досягла 16-річного віку (якщо примушування здійснює службова особа щодо своїх підлеглих, то при наявності відповідних ознак відповідальність настає за сукупністю і за службовий злочин) [21, с. 351].

Аналіз чинного законодавства та існуючих поглядів на суб'єкт цього злочину вимагає певних уточнень, як-от: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років; 2) що таким суб'єктом злочину може бути громадянин України, особа без громадянства чи громадянин іноземної держави. Ці уточнення дають змогу запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 280 КК України: «Суб'єктом злочину примушення працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яка до моменту вчинення злочину досягла 16-річного віку (якщо примушування здійснює службова особа, то при наявності відповідних ознак відповідальність настає за ст. 280 КК та за відповідний службовий злочин)».

Суб'єкт злочину порушення правил повітряних польотів (ст. 281 КК України). Щодо суб'єкта цього злочину існують такі погляди: 1) що таким суб'єктом є пілот, член екіпажу, який не є працівником повітряного транспорту (за цією ознакою слід проводити відмежування цього злочину від злочину, передбаченого ст. 276 КК, де суб'єктом виступає працівник повітряного тран-

спорту) [21, с. 352]; 2) таким суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла до моменту вчинення злочину 16-річного віку (не можуть бути суб'єктом цього злочину працівники повітряного транспорту) [19, с. 462; 23, с. 637]; 3) суб'єкт злочину спеціальний: ним є осудна особа, яка досягла 16-річного віку і не є працівником повітряного транспорту (працівники транспорту за порушення правил безпеки польотів повітряних суден несуть відповідальність за ст. 276 КК) [24, с. 845].

Аналіз існуючих точок зору надає можливість виокремити з них такі позитивні положення: 1) що суб'єктом цього злочину є пілот, член екіпажу, який не є працівником повітряного транспорту; 2) таким суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла до моменту вчинення злочину 16-річного віку. Аналіз задекларованих точок зору та чинного законодавства дає змогу запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 281 КК України: «Суб'єктом злочину порушення правил повітряних польотів є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (це може бути пілот, член екіпажу, який не є працівником повітряного транспорту)».

Суб'єкт злочину порушення правил використання повітряного простору (ст. 282 КК України). Щодо суб'єкта цього злочину пропонуються такі судження: 1) суб'єкт у цьому злочині спеціальний (ним може бути особа, відповідальна за виконання вказаних робіт або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи) [25, с. 554]; 2) суб'єктом злочину є тільки особа, яка відповідає за безпечний пуск ракет, проведення відповідних стрільб, вибухових робіт або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи [19, с. 463]; 3) суб'єкт злочину спеціальний, а саме: особи, відповідальні за безпечне використання повітряного простору (командири, начальники, керівники, техніки та ін.) під час запуску ракет, проведення стрільб, вибухових робіт або вчинення інших дій (переміщення метеорологічних зондів, об'єктів рекламного, спортивного або іншого призначення тощо) [23, с. 638].

Аналіз наведених точок зору та законодавства надає нам можливість виділити такі позитивні положення: 1) таким суб'єктом може бути особа, відповідальна за виконання вказаних робіт або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи; 2) таким суб'єктом є тільки особа, яка відповідає за безпечний пуск ракет, проведення відповідних стрільб, вибухових робіт або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи; 3) особи, відповідальні за безпечне використання повітряного простору (командири, начальники, керівники, техніки та ін. під час запуску ракет, проведення стрільб, вибухових робіт або вчинення інших дій, переміщення метеорологічних зондів, об'єктів рекламного, спортивного або іншого призначення тощо).

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 282 КК: «Суб'єктом злочину порушення правил використання повітряного простору є фізична осудна особа, відповідальна за виконання робіт з дотримання правил використання повітряного простору або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи (це можуть бути командири, начальники, керівники, техніки тощо під час

запуску ракет, проведення стрільб, вибухових робіт або вчинення інших дій, переміщення метеорологічних зондів, об'єктів рекламного, спортивного або іншого призначення тощо)».

Суб'єкт злочину самовільне без загальної потреби зупинення поїзда (ст. 283 України). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі судження: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і не є працівником залізниці (аналогічні дії працівника залізниці кваліфікуються за ст. 276 КК) [23, с. 639; 19, с. 463]; 2) суб'єкт цього злочину загальний (працівник залізничного транспорту за такі дії несе відповідальність за ст. 276 КК) [24, с. 847]; 3) суб'єктом цього злочину є особа, яка досягла 16-річного віку.

Аналіз суджень, наведених вище, та законодавства дає змогу виокремити такі позитивні положення: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років; 2) таким суб'єктом не може бути працівник залізничного транспорту. Такий підхід надає нам можливість запропонувати визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 283 КК України: «Суб'єктом злочину самовільне без загальної потреби зупинення поїзда може бути фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (такою особою не може бути працівник залізниці, оскільки дії такої особи можуть кваліфікуватися за ст. 276 КК)».

Суб'єкт злочину ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха (ст. 284 КК України). Суб'єкт цього злочину не має однозначного трактування. Так, 1) суб'єктом цього злочину є тільки капітан судна [21, с. 354]; 2) суб'єкт злочину спеціальний: ним є капітан будь-якого судна, у т. ч. військового корабля, незалежно від національної належності судна та його виду (особа, яка не є капітаном, наприклад, водій катера, водного мотоцикла чи човна, за ненадання допомоги особам, що зазнали лиха в разі зіткнення з іншим подібним судном, за наявності підстав несе відповідальність за ст. 135 КК) [24, с. 848]; 3) суб'єкт злочину – спеціальний, а саме: особа яка обіймає посаду капітана судна чи виконує його обов'язки [23, с. 640]; 4) суб'єктом злочину є капітан судна або особа, яка виконує його обов'язки (якщо капітан судна не надав допомоги, виконуючи наказ розпорядження власника судна в межах його повноважень та в належному порядку, то він не підлягає кримінальній відповідальності за умови, що він не усвідомлював і не міг усвідомлювати злочинного характеру чи розпорядження. За такі дії несе відповідальність особа, яка віддала наказ чи розпорядження) [25, с. 556].

Аналіз існуючих точок зору надає нам можливість виокремити з них позитивні положення: 1) суб'єкт цього злочину є капітан будь-якого судна, у т. ч. військового корабля, незалежно від національної належності судна та його виду, або особа, яка виконує його обов'язки; 2) особа, яка не є капітаном, наприклад, водій катера, водного мотоцикла чи човна, не несе кримінальної відповідальності за злочини передбачені ст. 284 КК, а при наявності ознак злочину несе відповідальність за ст. 135 КК.

Враховуючи викладене вище та виходячи з чинного законодавства, можна запропонувати таке визначення злочину, передбаченого ст. 284 КК:

«Суб'єктом злочину ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха, може бути фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності. Це може бути капітан будь-якого судна, у т. ч. військового корабля, незалежно від національної належності судна та його виду, або особа, яка виконує його обов'язки».

Суб'єкт злочину неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден (ст. 285 КК). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі точки зору: 1) це капітан судна або особа, яка виконує його обов'язки [25, с. 557; 23, с. 640; 19, с. 465]; 2) суб'єкт злочину спеціальний: ним може бути лише капітан судна, яке зіткнулося з іншим судном.

Аналіз існуючих точок зору дає змогу виокремити такі позитивні положення: 1) суб'єкт цього злочину капітан судна, яке зіткнулося з іншим судном, або особа, яка виконує обов'язки капітана судна; 2) що це фізична особа, якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності. Зважаючи на вищевикладене, можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності. Це може бути капітан будь-якого судна, яке зіткнулося з іншим судном, або особа, яка виконує обов'язки капітана такого судна».

Суб'єкт злочину порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 286 КК України, існують такі судження: 1) суб'єктом цього злочину визнають особу, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право (це може бути: водій, інструктор чи майстер виробничого навчання, який керує навчальним водінням; службова особа, яка дає водію обов'язкові для виконання вказівки. При цьому не мають значення наявність чи відсутність в особі права володіння чи користування цим транспортним засобом, посвідчення на право управління транспортним засобом. Військові за порушення прав водіння або експлуатації бойової, спеціальної чи транспортної машин відповідають, за наявності необхідних підстав, за ст. 415 КК) [24, с. 851]; 2) суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право (за певних умов до відповідальності за коментованою статтею може бути притягнута особа, яка навчає водінню іншу особу і перебуває під час навчальної їзди поруч із учнем (майстер виробничого навчання, інструктор тощо)) [23, с. 642]. Інші автори, в певній мірі, повторюють ці погляди.

Аналіз існуючих поглядів та чинного законодавства надає нам можливість запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до

моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, зокрема, це може бути особа, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона право володіння чи користування цим транспортним засобом (це може бути водій, інструктор чи майстер виробничого навчання, який керує навчальним водінням)».

Суб'єкт злочину випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації (ст. 287 КК України). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 287 КК України, існують такі думки: 1) суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і є працівником підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, на якого законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів (завідувач або начальник гаража, інспектор безпеки руху, головний механік тощо), а також власник і водій таких засобів, які дозволили іншим особам керувати останніми (також це можуть бути працівники поліції) [23, с. 644]; 2) суб'єкт цього злочину «спеціальний: ним, зокрема, є особи, що обіймають посади, пов'язані з відповідальністю за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів. Така відповідальність за певні категорії осіб покладається нормативно-правовими актами та нормативними актами підприємства, установи та організації незалежно від форми власності (завідувачі та начальники гаражів, інспектори безпеки руху, головні механіки), а також інші працівники, які виконують відповідні функції (механіки, диспетчери, працівники медичної служби), водії закріплених за ними транспортних засобів. Крім того, суб'єктами злочину, передбаченого ст. 287, можуть бути власники приватних транспортних засобів, особи, які користуються ними за довіреністю чи з інших підстав» [24, с. 853]; 3) «суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і є відповідальною за технічний стан транспортного засобу, дотримання правил його безпечної експлуатації. Це керівники транспортних підприємств та їх підрозділів, інші особи, яким делеговані відповідні повноваження по контролю за технічним станом транспортних засобів, дотриманню правил їх експлуатації, допуску осіб до керування транспортними засобами (завідувачі та начальники гаражів, інспектори безпеки руху, головні механіки та ін.). Суб'єктами можуть бути водії, за якими закріплено транспортний засіб, а також власники транспортних засобів» [33, с. 564]; 4) «суб'єктом злочину є особи підприємств і організацій, які відповідають за технічний стан і експлуатацію транспортних засобів (головний інженер, інженер забезпечення руху транспорту, начальник колони, механік гаража або маршруту), водії, за якими закріплений транспортний засіб, що належить різним організаціям чи фізичним особам, а також власники транспортних засобів» [21, с. 358]; 5) «суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, відповідальна за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів. До осіб названої категорії належать працівники підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, на яких законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів (завідувачі та начальники гаражів, інспектори безпеки руху, головні механіки, власники та водії таких засобів, які дозволили іншим

особам керувати останніми та ін.). Службові особи, які не є суб'єктами цього злочину, але в наслідок зловживання службовим становищем чи несумлінного виконання своїх обов'язків сприяли настанню тяжких наслідків, з урахуванням конкретних обставин справи можуть нести кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності – п. 12 пост. Пленуму ВСУ від 23 грудня 2005 року № 14» [19, с. 469].

Аналіз існуючих точок зору та чинного законодавства надає можливість виділити з них позитивні положення, які допоможуть нам сформулювати визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 287 КК України: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; 2) що таким суб'єктом може бути працівник підприємства, установ і організацій, незалежно від форм власності, на якого законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан транспортного засобу, дотримання правил його безпечної експлуатації, тобто особи, яким делеговані відповідні повноваження по контролю за технічним станом транспортних засобів, дотримання правил їх експлуатації, допуску до керування транспортними засобами (це керівники транспортних підприємств та їх підрозділів, завідувачі та начальники гаражів, головний інженер, інженер з безпеки руху транспорту, начальник колони, інспектор безпеки руху, головний механік, механік гаража або маршруту, працівники медичної служби), водії за якими закріплено транспортний засіб, власник транспортного засобу, особи, які користуються ним за довіреністю чи з інших підстав.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 287 КК: «Суб'єктом злочину випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Таким суб'єктом може бути працівник підприємства, установ і організацій, незалежно від форм власності, на якого законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан транспортного засобу, дотримання правил його безпечної експлуатації, тобто особи, яким делеговані відповідні повноваження по контролю за технічним станом транспортних засобів, дотримання правил їх експлуатації, допуску до керування транспортними засобами (це керівники транспортних підприємств та їх підрозділів, завідувачі та начальники гаражів, головний інженер, інженер з безпеки руху транспорту, начальник колони, інспектор безпеки руху, головний механік, механік гаража або маршруту, працівники медичної служби), водії, за якими закріплено транспортний засіб, власник транспортного засобу, особи, які користуються ним за довіреністю чи з інших підстав».

Суб'єкт злочину порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху (ст. 288 КК України). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 288 КК, існують такі думки: 1) суб'єкт злочину – особа, яка досягла 16-річного віку, відповідальна за будівництво, реконструкцію, ремонт, утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших дорожніх споруд, а також особа, яка досягла 16-річного віку

та є відповідальною за будівництво, ремонт, реконструкцію чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд або виконує такі роботи (це керівники дорожньо-експлуатаційних підприємств, їхні підлеглі, яким надано відповідні повноваження щодо дотримання правил, норм та стандартів, інспектори безпеки руху, виконроби, майстри та інші особи, що керують проведенням дорожніх робіт або робіт у межах проїжджої частини, рядові робітники дорожньо-експлуатаційних підприємств тощо) [33, с. 566]; 3) «суб'єкт злочину спеціальний. Ним може бути особа: а) відповідальна за будівництво, експлуатацію, ремонт чи утримання транспортного об'єкта, тобто працівник, на якого покладено спеціальні обов'язки в цій сфері наказом або розпорядженням чи який виконує такі обов'язки, виходячи з обійманої посади (начальник експлуатаційної дільниці автомобільної дороги, головний інженер проекту, інспектор безпеки руху тощо); б) котра виконує такі роботи, як безпосередній виконавець (бульдозерист, машиніст асфальтоукладника тощо) або як керівник відповідної роботи (майстер, бригадир, начальник дільниці)» [24, с. 856]; 4) суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та виконує такі роботи або відповідальна за їх проведення: керівники дорожньо-експлуатаційних підприємств, їхні підлеглі, яким надано повноваження щодо дотримання відповідних правил, норм і стандартів, та рядові працівники зазначених підприємств; інспектори безпеки руху; виконроби, майстри, інші особи, які керують проведенням дорожніх робіт чи робіт у межах проїжджої частини та ін. [19, с. 470; 34, с. 247].

Аналіз існуючих точок зору, чинного законодавства, відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України надає нам можливість виокремити з них такі позитивні положення щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 288 КК: 1) це фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років; 2) це особа, відповідальна за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших дорожніх споруд, тобто працівник, на якого покладено спеціальні обов'язки в цій сфері наказом або розпорядженням чи який виконує такі обов'язки, виходячи з обійманої посади (керівники дорожньо-експлуатаційних підприємств, їхні підлеглі, яким надано відповідні повноваження щодо дотримання правил, норм і стандартів, начальники експлуатаційної дільниці автомобільної дороги, головні інженери проектів, інспектори безпеки руху та інші особи, що керують проведенням дорожніх робіт або робіт у межах проїжджої частини), рядові робітники зазначених підприємств, тобто особи, які виконують такі роботи як безпосередні виконавці (бульдозерист, машиніст асфальтоукладника тощо) або як керівник відповідної роботи, зокрема, бригадир, майстер тощо.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років та яка є відповідальною за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання автомобільних доріг;

вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших дорожніх споруд, тобто працівник, на якого покладено спеціальні обов'язки в цій сфері законодавством, наказом, розпорядженням чи який виконує такі обов'язки, виходячи з обійманої посади (керівники дорожньо-експлуатаційних підприємств, їхні підлеглі, яким надано відповідні повноваження щодо дотримання правил, норм і стандартів, начальники експлуатаційної дільниці автомобільної дороги, головні інженери проектів, інспектори безпеки руху та інші особи, що керують проведенням дорожніх робіт або робіт у межах проїжджої частини), рядові робітники зазначених підприємств, тобто особи, які виконують такі роботи як безпосередні виконавці (бульдозерист, машиніст асфальгоукладника тощо) або як керівник відповідної роботи, зокрема, бригадир, майстер тощо».

Суб'єкт злочину незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 289 КК, існують такі думки: 1) «суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного (ч. 1 ст. 289 КК) або 14-річного віку (частини 2, 3 тієї ж статті). Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 289 КК, не можна визнавати осіб, які є співвласниками або законними користувачами транспортного засобу; працівників підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, які без належного дозволу здійснили поїздки на закріпленому за ними транспортному засобі; службових осіб, наділених повноваженнями щодо використання чи експлуатації транспортних засобів» [23, с. 647]; 2) «суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК, є особа, яка досягла 16-річного віку, а злочинів, передбачених частинами 2 та 3 цієї статті, – 14-річного віку. Судова практика не визнає суб'єктом цього злочину членів сім'ї власника транспортного, водіїв, за якими такий закріплений, а також службових осіб, наділених повноваженнями щодо користування чи експлуатації транспортних засобів» [21, с. 360]; 3) «суб'єктом злочину є особа, яка не має права на користування транспортними засобами, щодо якого здійснюється незаконне заволодіння. Суб'єктами цього злочину не можуть виступати: а) водії транспортних засобів, закріплених за ними адміністрацією підприємства, установи, організації, в яких працюють такі водії; б) особи, відповідальні за технічний стан та експлуатацію транспортних засобів, закріплених за ними (начальник колони, інженер з експлуатації тощо); в) особи, яким власник видав доручення на управління транспортним засобом; г) співвласник транспортного засобу; д) особи, які користуються транспортним засобом за згодою власника чи користувача, хоча б ця згода і не була належно оформлена...» [24, с. 857].

Аналіз існуючих публікацій дає змогу виокремити позитивні положення стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 289 КК України: 1) суб'єктом злочину є фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину (за ч. 1 ст. 289 КК) виповнилося 16 років; 2) суб'єктом цього злочину є особа, яка не має права на користування транспортними засобами, щодо якого здійснюється незаконне заволодіння; 3) суб'єктами цього злочину не можуть виступати: а) особи, які є співвласниками транспортного засобу; б) члени сім'ї власника транспортного засобу; в) законні користувачі транспортного засобу (водії транспортних засобів, закріплених за ними адміністрацією підприємств, уста-

нов, організацій, в яких працюють такі водії, незалежно від форм власності), що без належного дозволу здійснили поїздку на закріпленому за ними транспортному засобі; г) особи, які користуються транспортним засобом за згодою власника чи законного користувача, хоча б ця згода і не була належно оформлена; д) службові особи, наділені повноваженнями щодо користування чи експлуатації транспортних засобів; ж) особи, відповідальні за психічний стан та експлуатацію транспортних засобів, закріплених за ними (начальник колони, інженер з експлуатації тощо); з) особи, яким власник видав доручення на управління транспортним засобом.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину незаконне заволодіння транспортним засобом є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину (за ч. 1 ст. 289 КК) виповнилося 16 років, а за ч. 2 і 3 цієї ж статті – виповнилося 14 років, тобто особа, яка не має права на користування транспортними засобами, щодо якого здійснюється незаконне заволодіння. Суб'єктами цього злочину не можуть виступати: а) особи, які є співвласниками транспортного засобу; б) члени сім'ї власника транспортного засобу; в) законні користувачі транспортного засобу (водії транспортних засобів, закріплених за ними адміністрацією підприємств, установ, організацій, в яких працюють такі водії, незалежно від форм власності), що без належного дозволу здійснили поїздку на закріпленому за ними транспортному засобі; г) особи, які користуються транспортним засобом за згодою власника чи законного користувача, хоча б ця згода і не була належно оформлена; д) службові особи, наділені повноваженнями щодо користування чи експлуатації транспортних засобів; ж) особи, відповідальні за психічний стан та експлуатацію транспортних засобів, закріплених за ними (начальник колони, інженер з експлуатації тощо); з) особи, яким власник видав доручення на управління транспортним засобом».

Суб'єкт злочину знищення, підробка або заміна номерів, вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290 КК України). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі судження: 1) суб'єктом є особа, якій виповнилося 16 років [21, с. 573; 25, с. 573]; 2) суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [19, с. 473; 23, с. 649]; 3) суб'єкт злочину загальний [24, с. 860]. Аналіз чинного законодавства та існуючих точок зору надає нам можливість запропонувати більш повне визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 290 КК України: «Суб'єктом злочину знищення, підробка або заміна номерів, вузлів та агрегатів транспортного засобу є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину порушення чинних на транспорті правил (ст. 291 КК України). Щодо суб'єкта цього злочину існують такі думки: 1) суб'єктом злочину можуть бути пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особи, що керують гужовим транспортом, які досягли 16-річного віку (це також особи, які при виготовленні, ремонті транспортних засобів порушили відповідні правила, норми і стандарти) [21, с. 363]; 2) суб'єкт злочину –

загальний: велосипедисти, пішоходи, пасажери, водії маломірних суден, водії гужового транспорту [23, с. 649]; 3) суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [19, с. 473]; 4) суб'єктом цього злочину можуть бути пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особи які управляють човнами, байдарками і маломірними судами, які досягли 16-річного віку [25, с. 574].

Аналіз свідчить, що наведені точки зору не суперечать одна одній, а взаємодоповнюють одна одну. Проте слід зазначити, що це визначення не є повним. На наш погляд, суб'єкт цього злочину повинен мати таке тлумачення: «Суб'єктом злочину порушення чинних на транспорті правил є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Таким суб'єктом можуть бути: пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особа, яка керує гужовим транспортом, водії, які управляють човнами, байдарками, маломірними суднами (це також особи, які при виготовленні, переобладнанні, ремонті транспортних засобів порушили відповідні правила, норми і стандарти)».

Суб'єкт злочину пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсаторопроводів та нафтопродуктопроводів (ст. 292. КК України). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 292 КК України, існують такі твердження: 1) суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку [21, с. 364; 23, с. 651]; 2) суб'єктом злочину може бути фізична осудна особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років [23, с. 651].

Вищенаведені твердження та положення чинного законодавства не містять суперечностей, однак потребують уточнення, тому пропонується таке визначення суб'єкту злочину, передбаченого ст. 292. КК України: «Суб'єктом злочину пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсаторопроводів та нафтопродуктопроводів є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину 14 років».

Певною мірою питання визначення суб'єктів подібних злочинів на законодавчому рівні знайшло вирішення у законодавстві деяких зарубіжних держав (КК Республіки Польща [34], КК Республіки Болгарія [35], КК Швеції [36], КК Японії [37], КК Норвегії [38]).

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що суб'єктом злочину проти безпеки руху та експлуатації транспорту стосовно ст. 276 КК України є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 18 років, працівник залізничного, водного або повітряного транспорту, трудова діяльність якого пов'язана з рухом, експлуатацією транспортних засобів або їх ремонтом, ремонтом колій, засобів сигналізації чи зв'язку (черговий по станції, машиніст, помічник машиніста, складач потягів, оглядач вагонів, оператор, капітан, помічник капітана, штурман, шкіпер, командир повітряного судна, пілот, радист, механік, диспетчер, працівник відомчих залізниць, метрополітену, особи, які працюють на риболовецьких науково-до-

слідних та інших суднах); стосовно ст. 276-1 КК України – це фізична осудна особа, яка до моменту вчинення злочину досягла віку кримінальної відповідальності – спеціальний суб'єкт: учасники повітряного руху, які забезпечують польоти, тобто це дві категорії осіб: 1) член екіпажу повітряного судна (особа авіаційного персоналу, якій в установленому порядку доручено виконання певних обов'язків на борту повітряного судна протягом виконання польотного завдання), до якого належать: а) особи льотного екіпажу; екіпажу пасажирського і вантажного салону (які під час польоту постійно виконують такі функції: виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна; обслуговування устаткування, механізмів і приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання польотного завдання; забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування); 2) диспетчери управління повітряним рухом (диспетчер повітряного руху), тобто це особи, які здійснюють диспетчерське обслуговування повітряного руху та мають свідоцтво диспетчера служби руху з чинними рейтингами відповідно до наданих прав. Невід'ємною ознакою цього злочину є особливий фізіологічний стан такої особи (знаходження у стані алкогольного сп'яніння або перебування під впливом наркотичних чи психотропних речовин); стосовно ст. 277 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення виповнилося 14 років; стосовно ст. 278 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років (це може бути як працівник транспортного засобу, тобто особа з числа членів екіпажу транспортного засобу, якщо він не виконує обов'язкового розпорядження власника чи уповноваженого ним органу або органів управління рухом, так і стороння особа); стосовно ст. 279 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яка до моменту вчинення злочину досягла 16-річного віку (це можуть бути будь-які фізичні особи, в тому числі водії транспортних засобів, які обслуговують транспортні комунікації, та водії інших транспортних засобів тощо); стосовно ст. 280 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яка до моменту вчинення злочину досягла 16-річного віку (якщо примушування здійснює службова особа, то при наявності відповідних ознак відповідальність настає за ст. 280 КК та за відповідний службовий злочин); стосовно ст. 281 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (це може бути пілот, член екіпажу, який не є працівником повітряного транспорту); стосовно ст. 282 КК – це фізична осудна особа, відповідальна за виконання робіт з дотримання правил використання повітряного простору або за дотримання правил техніки безпеки на певній ділянці роботи (це можуть бути командири, начальники, керівники, техніки тощо під час запуску ракет, проведення стрільб, вибухових робіт або вчинення інших дій, переміщення метеорологічних зондів, об'єктів реклам-

ного, спортивного або іншого призначення тощо); стосовно ст. 283 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (такою особою не може бути працівник залізниці, оскільки дії такої особи можуть кваліфікуватися за ст. 276 КК); стосовно с. 284 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності. Це може бути капітан будь-якого судна, у т. ч. військового корабля, незалежно від національної належності судна та його виду або особа, яка виконує його обов'язки; стосовно ст. 285 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності. Це може бути капітан будь-якого судна, яке зіткнулося з іншим судном, або особа, яка виконує обов'язки капітана такого судна; стосовно ст. 286 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, зокрема, це може бути особа яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона право володіння чи користування цим транспортним засобом (це може бути водій, інструктор чи майстер виробничого навчання, який керує навчальним водінням); стосовно ст. 287 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Таким суб'єктом може бути працівник підприємства, установ і організацій, незалежно від форм власності, на якого законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан транспортного засобу, дотримання правил його безпечної експлуатації, тобто особи, яким делеговані відповідні повноваження стосовно контролю за технічним станом транспортних засобів, дотриманню правил їх експлуатації, допуску до керування транспортними засобами (це керівники транспортних підприємств та їх підрозділів, завідувачі та начальники гаражів, головний інженер, інженер з безпеки руху транспорту, начальник колони, інспектор безпеки руху, головний механік, механік гаража або маршруту, працівники медичної служби), водії, за якими закріплено транспортний засіб, власник транспортного засобу, особи, які користуються ним за довіреністю чи з інших підстав; стосовно ст. 288 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років та є відповідальною за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших дорожніх споруд, тобто працівник, на якого покладено спеціальні обов'язки в цій сфері законодавством, наказом, розпорядженням чи який виконує такі обов'язки, виходячи з обійманої посади (керівники дорожньо-експлуатаційних підприємств, їхні підлеглі, яким надано відповідні повноваження щодо дотримання правил, норм і стандартів, начальники експлуатаційної ділянки автомобільної дороги, головні інженери проектів, інспектори безпеки руху, та інші особи, що керують проведенням дорожніх робіт або робіт

у межах проїжджої частини), рядові робітники зазначених підприємств, тобто особи, які виконують такі роботи як безпосередні виконавці (бульдозерист, машиніст асфальтоукладника тощо) або як керівник відповідної роботи, зокрема, бригадир, майстер тощо; стосовно ст. 289 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину (за ч. 1 ст. 289 КК) виповнилося 16 років, а за ч. 2 і 3 цієї ж статті – виповнилося 14 років, тобто особа, яка не має права на користування транспортними засобами, щодо якого здійснюється незаконне заволодіння. Суб'єктами цього злочину не можуть виступати: а) особи, які є співвласниками транспортного засобу; б) члени сім'ї власника транспортного засобу; в) законні користувачі транспортного засобу (водії транспортних засобів, закріплених за ними адміністрацією підприємств, установ, організацій, в яких працюють такі водії, незалежно від форм власності), що без належного дозволу здійснили поїздку на закріпленому за ними транспортному засобі; г) особи, які користуються транспортним засобом за згодою власника чи законного користувача, хоча б ця згода і не була належно оформлена; д) службові особи, наділені повноваженнями щодо користування чи експлуатації транспортних засобів; ж) особи, відповідальні за психічний стан та експлуатацію транспортних засобів, закріплених за ними (начальник колони, інженер з експлуатації тощо); з) особи, яким власник видав доручення на управління транспортним засобом; стосовно ст. 290 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років; стосовно ст. 291 КК – це фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Таким суб'єктом можуть бути: пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особа, яка керує гужовим транспортом, водії, які управляють човнами, байдарками, маломірними суднами (це також особи, які при виготовленні, переобладнанні, ремонті транспортних засобів порушили відповідні правила, норми і стандарти); стосовно ст. 292 КК – фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину 14 років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдуразаков С.А.* Суб'єкт преступлення по Уголовному кодексу Узбекской ССР/ *С.А. Абдуразаков Г.А. Ахмедов*// Вопросы совершенствования законодательства Узбекской ССР/ [ред. кол. Г.А. Ахмедов и др.]. – Ташкент, 1970. – С. 137–147.

2. *Абшилава Г.В.* Некоторые особенности производства допроса с участием переводчика/ *Г.В. Абшилава*// Российский следователь. – 2004. – № 10. – С. 18–20.

3. *Бородин С.В.* К вопросу совершенствования законодательства об уголовной ответственности несовершеннолетних / *С.В. Бородин, Н.А. Носков*// Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. – М., 1994. – С. 57–59.

4. *Владимиров В.А.* Суб'єкт преступлення по советскому уголовному праву: [лекция]/ *В.А. Владимиров, Г.А. Левицкий*. – М. : МООН РСФСР, 1964. – 59 с.

5. *Наумов А.В.* Предприятие на скамье подсудимых / А.В. Наумов // Советская юстиция. 1992. – № 17–18. – С. 3–4.
6. *Орлов В.С.* Субъект преступления по советскому уголовному праву / В.С. Орлов. – М. : Госюриздат, 1958. – 260 с.
7. *Орымбаев Р.* Специальные субъекты преступления / Р. Орымбаев; отв. ред. Г.И. Баймурзин, – Алма-Ата: Наука Каз ССР, 1977. – 152 с.
8. *Павлов В.Г.* Субъект преступления / В.Г. Павлов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 318 с.
9. *Розенко В.І.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук // Лекція. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 2004. – 36 с.
10. *Светлов А.Я.* Ответственность за должностные преступления / А.Я. Светлов. – К. : Наукова думка, 1978. – 304 с.
11. *Протченко Б.А.* Понятие невменяемости в советском уголовном праве / Б.А. Протченко // Изд. вузов. Правоведение. – 1987. – С. 82–86.
12. *Тацій В.Я.* Суб'єкт злочину / В.Я. Тацій // Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. Освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін]; за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Х., 2001. – С. 130–141.
13. *Устименко В.В.* Субъект преступления (понятие и виды): Учеб. пособие / В.В. Устименко. – Х. : Харьк. юрид. ин.-т, 1989. – 140 с.
14. Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А.И. Коробеева. – СПб. : Р. Асланов, Юридический центр Пресс, 2008. – Т. 1: Преступление и наказание. – 2008. – 1133 с.
15. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум [Навч. посібник] / Костенко О.М., Козаченко І.П., Матвійчук В.К. та ін.; за заг. ред. В.К. Матвійчука. – К. : КНТ, 2006. – 432 с.
16. *Шем'яков О.П.* Суб'єкт злочину / О.П. Шем'яков // Кримінальне право України (Загальна частина) / Хохлова І.В., Шем'яков О.П.: [навч. посібник]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 86 – 95.
17. Кримінальна відповідальність юридичних осіб в Україні: pro et contra // Юридична газета. – 12 травня 2013. – № 24. – 1.4 – 9
18. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
19. *Звіряка В.А.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / В.А. Звіряка // Кримінальне право (Особлива частина): підручник; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.]. – К. : «ВД Дакор», 2013. – С. 450–476.
20. *Навроцький В.О.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / В.О. Навроцький // Кримінальне право України. Особлива частина: підручник (Ю.А. Кліменко та ін.). – Вид. 2-ге, переробл. та допов.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Кліменка. – К. : Атіка, 2008. – С.396–419.
21. *Касинюк В.І.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / В.І. Касинюк // Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – С. 340–366.
22. *Кармазін Ю.А.* Преступления против безопасности движения и эксплуатации транспорта / Ю.А. Кармазин // Уголовное право Украины. Общая и особенная части: учебник; под ред. Е.П. Стрельцова. – Х. : ООО «Одисей», 2002. – С. 448–469.
23. *Микитчик О.В.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / О.В. Микитчик // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /

Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Черєя. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – С. 629–653

24. *Навроцький В.О.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / В.О. Навроцький // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – С. 833–863.

25. *Касинюк В.І.* Коментар до статей 276–286, 290–292 КК України / В.І. Касинюк // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – С. 538–561, 572–577.

26. *Матишевський П.С.* Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту / П.С. Матишевський // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; за ред. С.С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – С. 624–651.

27. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (Особлива частина); за ред. М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка. – К. : Форум, 2001. Ч. 1. – 2001. – 942 с.

28. Правила польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України: Наказ МТ № 293 від 16.04.2003 // Офіційний вісник України від 30.05.2003. – № 20. – Ст. 896.

29. Правила видачі свідоцтв авіаційного персоналу в Україні: Наказ Мінтрансу № 486 від 07.12.1998 // Офіційний вісник України від 29.01.1999. – № 2. – 85 с.

30. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48–49. – Ст. 536

31. *Антипов В.І.* Коментар до статей 278–280, 283, 286–287, 291 КК України / В.І. Антипов // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; за ред. С.С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – С. 277–652.

32. *Чуваков О.А.* Преступления против безопасности движения и эксплуатации транспорта / О.А. Чуваков // Уголовное право Украины. Коментарий; под ред. Ю.А. Кармазина и Е.П. Стрельцова. – Х. : ООО «Одисей», 2001. – С. 573–604.

33. *Гізімук С.В.* Коментар до статей 287, 288 КК України / С.В. Гізімчук // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – С. 562–566.

34. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A 1 Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg: “Yuridichesky Centei Press”, 2001.— 234 p.

35. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2001. – 298 p.

36. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. – 366 p.

37. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. – 226 p.

38. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002. – 366 p.

REFERENCES

1. *Abdurazakov S.A.* Subekt prestuplenija po Ugolovnomu kodeksu Uzbekskoj SSR/ S.A. Abdurazakov G.A. Ahmedov // Voprosy sovershenstvovanija zakonodatel'stva Uzbekskoj SSR/ [red. kol. G.A. Ahmedov i dr.]. – Tashkent, 1970. – S. 137–147.
2. *Abshilava G.V.* Nekotorye osobennosti proizvodstva doprosa s uchastiem perevodchika/ G.V. Abshilava // Rossijskij sledovatel'. – 2004. – № 10. – S. 18–20.
3. *Borodin S.V.* K voprosu sovershenstvovanija zakonodatel'stva ob ugolovnoj otvetstvennosti nesovershennoletnih / S.V. Borodin, N.A. Noskov // Sovremennye tendencii razvitiya ugolovnoj politiki i ugolovnogogo zakonodatel'stva. – M., 1994. – S. 57–59.
4. *Vladimirov V.A.* Subekt prestuplenija po sovetскому ugolovnomu pravu: [lekcija]/ V.A. Vladimirov, G.A. Levickij. – M. : MOOP RSFSR, 1964. – 59 s.
5. *Naumov A.V.* Predpriyatje na skam'e podsudimyh / A.V. Naumov // Sovetskaja justicija. 1992. – № 17–18. – S. 3–4.
6. *Orlov V.S.* Subekt prestuplenija po sovetскому ugolovnomu pravu /V.S. Orlov. – M. : Gosjurizdat, 1958. – 260 s.
7. *Orymbaev R.* Special'nye subekty prestuplenija / R. Orymbaev; otv. red. G.I. Bajmurzin, – Alma-Ata: Nauka Kaz SSR, 1977. – 152 s.
8. *Pavlov V.G.* Subekt prestuplenija / V.G. Pavlov. – SPb: Juridicheskij centr Press, 2001. – 318 s.
9. *Rozenko V.I.* Subiekt zlochynu/ V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk // Lektsiia. – K. : Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 2004. – 36 s.
10. *Svetlov A.Ja.* Otvetstvennost' za dolzhnostnye prestuplenija / A.Ja. Svetlov. – K. : Naukova dumka, 1978. – 304 s.
11. *Protchenko B.A.* Ponjatje nevmenjaemosti v sovetском ugolovnom prave / B.A. Protchenko // Izd. vuzov. Pravovedenie. – 1987. – S. 82–86.
12. *Tatsii V.Ya.* Subiekt zlochynu / V.Ya. Tatsii // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Pidruch. dlja stud. yuryd. spets. vyshch. zakl. Osvity / [M.I. Bazhanov, Yu.V. Baulin, V.I. Borysov ta in]; za red. M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. – K. – Kh., 2001. – S. 130–141.
13. *Ustimenko V.V.* Subekt prestuplenija (ponjatje i vidy): Ucheb. posobie / V.V. Ustimenko. – H. : Har'k. jurid. in.-t, 1989. – 140 s.
14. Polnyj kurs ugolovnogogo prava: V 5 t. / Pod red. dokt. jurid. nauk, prof., zasl. dejaelja nauki RF A.I. Korobeeva. – SPb. : R. Aslanov, Juridicheskij centr Press, 2008. – T. 1: Prestuplenie i nakazanie. – 2008. – 1133 s.
15. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Praktikum [Navch. posibnyk] / Kostenko O.M., Kozachenko I.P., Matviichuk V.K. ta in.; za zah. red. V.K. Matviichuka. – K. : KNT, 2006. – 432 s.
16. *Shemiakov O.P.* Subiekt zlochynu / O.P. Shemiakov // Kryminalne pravo Ukrainy (Zahalna chastyna)/ Khokhlova I.V., Shemiakov O.P.: [navch. posibnyk]. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2006. – S. 86 – 95
17. Kryminalna vidpovidalnist yurydychnykh osib v Ukraini: pro et contra // Yurydychna hazeta. – 12 travnia 2013. – № 24. – 1.4 – 9
18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25–26. – St. 131.

19. *Zviriaika V.A.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / V.A. Zviriaika // Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna): pidruchnyk; za red. O.O. Dudorova, Ye.O. Pysmenskoho. – [2-he vyd.]. – K.: «VD Dakor», 2013. – S. 450–476.

20. *Navrotskyi V.O.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / V.O. Navrotskyi // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk (Yu.A. Klmenko ta in.). – Vyd. 2-he, pererobl. ta dopov.; za red. M.I. Melnyka, V.A. Klymenka. – K.: Atika, 2008. – S.396–419.

21. *Kasyuniuk V.I.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / V.I. Kasyuniuk // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. prof. V.Ya. Tatsiia, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., pererobl. i dopov. – Kh.: Pravo, 2015. – S. 340–366.

22. *Karmazin Ju.A.* Prestuplenija protiv bezopasnosti dvizhenija i jekspluatatsii transporta / Ju.A. Karmazin // Ugolovnoe pravo Ukrainy. Obshhaja i osobennaja chastii: uchebnik; pod red. E.P. Strel'cova. – H.: OOO «Odisej», 2002. – S. 448–469.

23. *Mykytchuk O.V.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / O.V. Mykytchuk // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Cherieia. – K.: Yurinkom Inter, 2016. – S. 629–653

24. *Navrotskyi V.O.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / V.O. Navrotskyi // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / Za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd., pererobl. ta dopov. – K.: Yurydychna dumka, 2012. – S. 833–863.

25. *Kasyuniuk V.I.* Komentar do statei 276–286, 290–292 KK Ukrainy / V.I. Kaseniuk // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2 t. T. 2: Osoblyva chastyna / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. V.Ya. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., dopov. – Kh.: Pravo, 2013. – S. 538–561, 572–577.

26. *Matyshevskiy P.S.* Zlochyny proty bezpeky rukhu ta ekspluatatsii transportu / P.S. Matyshevskiy // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za red. S.S. Yatsenka. – K.: A.S.K., 2002. – S. 624–651.

27. Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (Osoblyva chastyna); za red. M.O. Potembenka, V.H. Honcharenka. – K.: Forum, 2001. Ch. 1. – 2001. – 942 s.

28. Pravyla polotiv povitrianykh suden ta obsluhovuvannia povitrianoho rukhu v klasyfikovanomu povitriyanomu prostori Ukrainy: Nakaz MT № 293 vid 16.04.2003 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy vid 30.05.2003. – № 20. – St. 896.

29. Pravyla vydachi svidotstv aviatsiinoho personalu v Ukraini: Nakaz Mintransu № 486 vid 07.12.1998 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy vid 29.01.1999. – № 2. – 85 s.

30. Povitrianyi kodeks Ukrainy vid 19.05.2011 № 3393-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2011. – № 48–49. – St. 536

31. *Antypov V.I.* Komentar do statei 278–280, 283, 286–287, 291 KK Ukrainy / V.I. Antypov // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za red. S.S. Yatsenka. – K.: A.S.K., 2002. – S. 277–652.

32. *Chuvakov O.A.* Prestuplenija protiv bezopasnosti dvizhenija i jekspluatatsii transporta / O.A. Chuvakov // Ugolovnoe pravo Ukrainy. Kommentarij; pod red. Ju.A. Karmazina i E.P. Strel'cova. – H.: OOO «Odisej», 2001. – S. 573–604.

33. *Hizimuk S.V.* Komentar do statei 287, 288 KK Ukrainy / S.V. Hizimchuk // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2 t. T. 2: Osoblyva chastyna / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za zah. red. V.Ya. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., dopov. – Kh.: Pravo, 2013. – S. 562–566.

34. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg : "Yundicheskyy Centei Press», 2001.— 234 p.

35. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg : "Yuridichesky Center – Press", 2001. – 298 p.

36. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg : "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 366 p.

37. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg : "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 226 p.

38. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg : "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 366 p.

Харь І.О. Суб'єкт злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту

У статті проводиться ґрунтовне дослідження суб'єкта складів злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту, передбачених розділом XI Особливої частини Кримінального кодексу України, доводиться істотна значимість такого аналізу для теорії кримінального права та правозастосовної практики, що зумовлює подальше їх дослідження й переосмислення.

Ключові слова: злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, суб'єкт злочину, фізична осудна особа, службова особа, юридична особа, правила руху та експлуатації транспорту.

Харь И.А. Субъект преступлений против безопасности движения и эксплуатации транспорта

В статье проводится обстоятельное исследование субъекта составов преступлений против безопасности движения и эксплуатации транспорта, предусмотренных разделом XI Особенной части Уголовного кодекса Украины, доказываемая существенная значимость такого анализа для теории уголовного права и правоприменительной практики, что предопределяет их дальнейшее исследование и переосмысление.

Ключевые слова: преступления против безопасности движения и эксплуатации транспорта, субъект преступления, физическое вменяемое лицо, должностное лицо, юридическое лицо, правила движения и эксплуатации транспорта.

Khar I. The Subject of Crimes against Traffic Safety and Safe Transport Operation

In this article, the research of the subject of crimes against traffic safety and safe transport operation provided for under Chapter XI of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The significant meaning of such analysis for criminal law theory and law enforcement practice is proved.

Keywords: Crimes against Traffic Safety and Safe Transport Operation; Subject of a Crime; Sane Natural Person; Public Individual; Legal Entity; Traffic and Transport Operation Rules

Стаття надійшла до редакції 06.12.2016.